

A férfierőszak 7 pontja

Michael Kaufman

www.michaelkaufman.com

Egy pillanatra elkalandoztam a workshop résztvevőitől, ki, a kis konferenciahelyiség ablakain át a Himalája felé, Katmandutól északra. Ott voltam, egy workshopot vezettem, ami nagyrészt az UNICEF és az UNIFEM munkájának eredményeként jött létre, amelynek során egy évvel korábban a Dél-Ázsia minden pontjáról összegyűjtött nők és férfiak a nők és lányok elleni erőszakra beszélgettek, és ami a legfontosabb, együtt dolgoztak a megoldásokon. ⁽¹⁾

Ahogy visszafordultam a csoportban lévő nők és férfiak felé inkább ismerősnek mint különösnek tűntek: nők, akik hatalmas lehetőségeket ragadnak meg - és néha az életüket kockáztatják - hogy a nők és lányok elleni erőszakhullámot megállítsák. Férfiak, akik épp csak kezdtek rátalálni a patriarchátus-ellenes hangjukra, és kezdték felfedezni, hogyan dolgozhatnak együtt a nőkkel. És kellemesen meglepett, amilyen reakciókat kaptam egy sor gondolatra: addig nem voltam egészen biztos, hogy ezek nem főleg Észak- és Dél-Amerika és Európa valóságát írják-e le - vagyis nagyjából európaizált kultúrákét -, vagy szélesebb körben válaszra találnak.

Itt van tehát az elemzés veleje:

Patriarchális hatalom: az első pont

A férfiak által elkövetett egyedi erőszakos cselekedetek az általam „a férfierőszak hármásának” nevezett összefüggésben zajlanak. A férfiak nők elleni erőszaka nem elszigetelve jelenik meg, hanem a férfiak más férfiak elleni erőszakához, és az erőszak internalizálásához, vagyis a férfi önmaga elleni erőszakához kapcsolódik. ⁽²⁾

A férfiak uralta társadalmak valójában nemcsak a férfiak nők feletti hierarchiáján alapulnak, hanem bizonyos férfiak más férfiak feletti hierarchiáján is. A férfiak közti erőszak vagy erőszakkal való fenyegetés eszközeivel alakítják ki gyerekkortól ezt a csípési sorrendet. Ennek az az egyik eredménye, hogy a férfiak „internalizálják” az erőszakot - vagy talán a patriarchális társadalom követelményei olyan biológiai ösztönöket erősítenek fel, amelyek egyébként viszonylag nyugvó vagy jóindulatú állapotban maradnának. Nemcsak az az eredmény, hogy a fiúk és a férfiak megtanulják szelektíven használni az erőszakot, hanem az is - ahogy később látni fogjuk -, hogy érzelmek egész köre alakul át haraggá, amely néha az önmagunk ellen irányuló erőszak formáját ölti, ahogy például a kábítószer-használatban vagy az önpusztító viselkedésben nyilvánul meg.

A férfierőszaknak ez a hármása - amelyben az erőszak minden egyes formája segíti a többi létrejöttét - az erőszak tápláló közegében jelenik meg: a patriarchális vagy férfiak által uralt társadalmak szervezetében és követelményei között.

Amitől az erőszak vonzó, mint az ügyek elintézésének módja, ami természetessé tette, mint az emberi kapcsolatok tulajdonképpeni mintáját, az az, ahogyan az ideológiáink és társadalmi struktúráink részeként megfogalmazódik. Egyszerűen fogalmazva, az emberi csoportok a társadalmi szerveződés és ideológia olyan önfenntartó formáit hozzák létre, amelyek megmagyarázzák, értelmét adják, megindokolják és megújítják ezeket a kreált valóságokat. Az erőszak is beépül ezekbe az ideológiákba és struktúrákba azon egyszerű oknál fogva, hogy hatalmas hasznot hajt egyes csoportoknak: legelőször is az erőszak (vagy legalábbis az erőszakkal való fenyegetés) tette lehetővé, hogy a férfiakra ruházzák át előjogok gazdag sorát és a hatalom különböző fajtáit. Ha tényleg úgy van, hogy a társadalmi hierarchia és hatalom eredeti formái a nemre alapuló formák, akkor hosszú ideje ez a mintája a hatalom és előjog összes struktúrált formájának, amelyet mások a társadalmi osztály vagy bőrszín, kor, vallás, szexuális orientáció vagy testi képességek alapján gyakorolnak. Ilyen összefüggésben az erőszak vagy az azzal való fenyegetés olyan eszközzé válik, amellyel folyamatosan biztosítani lehet az előjogok és a hatalomgyakorlás gyümölcseinek leszüretelését.

Az előjogokra való jogosultság érzete: a második pont

Az erőszakot elkövető férfi egyéni tapasztalata nem feltétlenül forog a hatalom megtartása körül. Nem az ő tudatos tapasztalata a lényeg itt. Inkább - ahogyan a feminista elemzés visszatérően rámutatott - az ilyen erőszak gyakran a férfi azon érzetének logikus következménye, hogy jogosult bizonyos előjogokra. Ha egy férfi azért veri meg a feleségét, mert az nem készítette el a vacsorát pontosan időre, annak nemcsak az a célja, hogy ez többet ne forduljon elő, hanem azon érzetének is jele, hogy joga van arra, hogy kiszolgálják. Vagy mondjuk egy férfi szexuálisan megtámad egy nőt egy randin: ez a fizikai élvezethez való jogosultságának érzetéről szól, amely jogosultságot még akkor is érvényesnek érez, ha az élvezet teljesen egyoldalú. Más szóval - ahogyan sok nő rámutatott - nemcsak a hatalom egyenlőtlenségei vezetnek az erőszakhoz, hanem az előjogokra való jogosultság tudatos vagy gyakran tudattalan érzete.

A harmadik pont: Engedély

Bármik legyenek is a férfiak erőszakának összetett társadalmi és pszichológiai okai, nem folytatódna, ha azt nyíltan vagy burkoltan nem engedélyeznék a társas szabályok, a jogszabályok, a jogalkalmazás és egyes vallásos tanítások. Sok országban lazák vagy hiányoznak a feleségbántalmazást vagy szexuális bántalmazást tiltó jogszabályok; sok más országban alig alkalmazzák a törvényeket; megint másokban abszurdak, mint azokban az országokban, ahol a nemi erőszak vádját csak akkor vizsgálják ki, ha számos férfi tanúja van, és ahol egy nő vallomását nem veszik számításba.

Eközben a sport és a filmek, az irodalom és a háború ünnepli a férfiak erőszakát és az erőszakos agressziót (amely ebben az esetben általában más férfiak ellen irányul). Nemcsak hogy megengedett az erőszak, istenítik és jutalmazzák is. A patriarchális társadalmak történelmi gyökere az erőszak, mint a viták és nézeteltérések megoldásának legfontosabb eszköze akár egyének, férfiak csoportjai, vagy később nemzetek között.

Gyakran juttatja eszembe ezt az engedélyt, amikor olyan férfiról vagy nőről hallok, aki nem hívja ki a rendőrséget, amikor hallják, hogy a szomszédban verik a nőt vagy a gyermeket. „Magánügynek” tekintik. El tudja képzelni, hogy valaki látja, amint egy boltot kirabolnak, és úgy dönt, hogy nem hívja a rendőrséget, mert az a rabló és a bolttulajdonos közötti

magánügy?

A negyedik pont: A férfierőszak paradoxonja

Azt állítom, hogy ugyanakkor ezek a tényezők nem magyarázzák meg a férfierőszak széles körben való elterjedtségét, sem a nők elleni férfierőszak és a férfiak közötti erőszak számos formája közti kapcsolatot. Itt a férfierőszak paradoxonjaira kell támaszkodnunk, vagy amit a „férfiak ellentmondásos hatalomtapasztalatának” hívok." ⁽³⁾

Az, ahogyan a férfiak megalkották társas és egyéni hatalmukat, paradox módon nekünk magunknak, férfiaknak hatalmas félelem, elszigeteltség és fájdalom forrása. Ha a hatalmat olyannak kreáljuk meg, hogy az a dominálás és az irányítás képessége legyen, ha a „hatalmas” módon való cselekvés képességéhez személyes páncélra és a többiekől való félelmetes távolságra van szükség, ha a hatalom és előjogok világa önmagában eltávolít minket a gyereknevelés és táplálás világából, akkor olyan embereket hozunk létre, akiknek saját tapasztalata a hatalomról megnyomorítja őket.

Ez különösen így van, mert a férfiasság internalizált elvárásait lehetetlen kielégíteni vagy elérni. Könnyen lehet, hogy ez a probléma a patriarchátus sajátja, de különösen igaznak tűnik abban a korban, amikor a nemek közti merev határokat eltörölték. Legyen fizikai vagy pénzügyi teljesítmény, vagy emberi érzelmek és szükségletek sorának elfojtása, a férfiasság követelménye (szemben a biológiai férfiség egyszerű bizonyosságaival), úgy tűnik, folyamatos éberséget és munkát követel, főleg a fiatal férfiaktól.

Egyszerűen azok a személyes bizonytalanságok, amelyeket a férfiak való megfelelés hiánya vagy a meg nem felelés félelme ró a férfiakra, elegendő ahhoz, hogy sok férfit - különösen fiatal korban - a félelem, elszigeteltség, harag, öngyűlölet és agresszió örvényébe taszítsanak.

Ebben az érzelmi állapotban az erőszak kompenzációs eszközzé válik. A férfiúi egyensúly visszaállításának eszközzé, a férfiasság bizonyítékainak bemutatásává saját magunk és mások számára. Az erőszaknak ez a kifejezése általában olyan célpont kiválasztását foglalja magában, aki testileg gyengébb vagy sérülékenyebb. Lehet gyerek, nő, vagy akár társadalmi csoport - mint a meleg férfiak, a vallási vagy társadalmi kisebbségek, bevándorlók -, akik a bizonytalan férfiak haragjának könnyű célpontjai lehetnek, különösen mivel az ilyen csoportokat nem védi kielégítő módon a törvény. (Ezt a kompenzációs mechanizmust világosan mutatja például az, hogy a legtöbb „buziverést” fiatal férfiak csoportjai követik el, akik életük olyan időszakában vannak, amikor a legtöbb bizonytalanságot élik át azzal kapcsolatban, hogy megfelelnek-e a férfiasságnak.)

Ami elfogadható egyéni kompenzációs mechanizmussá teszi az erőszakot, az az, hogy széles körben elfogadják a nézetletérések megoldásának és a hatalom és irányítás kifejezésének eszközeként. Ami lehetővé teszi, az a férfiak által élvezett hatalom és előjogok: a hiedelmekbe, gyakorlatokba, társadalmi struktúrákba és a törvénybe belekódolt dolgok.

A férfierőszak - ezernyi formájában - egyszerre a férfiak hatalmának, az előjogokra való jogosultságnak, az erőszak bizonyos fajtáira vonatkozó engedélyeknek, és az attól (a valóságtól) való félelem eredménye, hogy férfiaknak nincs hatalma.

De még ennél is többről van szó.

Az ötödik pont: A férfiség lelki páncélja

A férfierőszak annak a jellemfelépítésnek is az eredménye, amely tipikusan a másoktól való érzelmi távolságon alapul. Ahogy én és sokan mások már felvetettük, a férfiség lelki felépítését a korai gyereknevelési környezetek hozzák létre, amelyeket gyakran jellemez az apák és felnőtt férfiak távolléte - vagy legalábbis a férfiak érzelmi távolsága. Ebben az esetben a férfiasság távollétként kódolódik, és a fantázia szintjén jön létre. De még az olyan patriarchális kultúrákban is, ahol az apák jobban jelen vannak, a férfiasság az anya és a nőiség elutasításaként kódolódik, vagyis az ápolással és a táplálással kapcsolatos tulajdonságok elutasításaként. Ahogy különböző feminista pszichoanalitikusok megjegyezték, ez merev énhatárokat eredményez, vagy metaforikus értelemben erős páncélt.

Ennek a bizonyos összetett pszichológiai fejlődési folyamatnak az eredménye elsorvadt empátiás (hogy át tudjuk élni, hogy mások mit éreznek) képesség és az arra való képtelenség, hogy mások szükségleteit és érzéseit a sajátunkhoz hasonlóként tapasztaljuk meg. Ezért a másik személy elleni erőszak lehetségessé válik. Milyen gyakran halljuk férfiaktól, hogy „nem is fáj” a nőnek, akit megütött? Igen, kibúvót keres, de részben valóban az lehet a probléma, hogy nem észleli az általa okozott fájdalmat. Milyen gyakran halljuk férfiaktól, hogy „kellett neki a szex”? Megint csak: lehet, hogy kibúvót keres, de meglehet, hogy annak a megnyilvánulásával is van dolgunk, hogy csökkent képességei vannak a más emberek érzéseinek észlelése és megértése területén.

Férfiasság, mint lelki kuktafazék: a hatodik pont

Férfiasságunk sok domináns formája egy sor érzelem internalizálásán és azok haragba való átirányításán nyugszik. Nem egyszerűen arról van szó, hogy a férfiak érzelmi nyelve gyakran néma, vagy egy kissé fejletlenek az érzelmi antennáik és empátiájuk. Arról is szó van, hogy egy sor természetes érzelem ki lett zárva és érvénytelennek lett nyilvánítva. Bár vannak kulturális különbségek, tipikus, hogy a fiúk korán megtanulják elnyomni a félelmüket és a fájdalmukat. A sportpályán azt tanítjuk a fiúknak, hogy hagyják figyelmen kívül a fájdalmat. Otthon azt mondjuk a fiúknak, hogy ne sírjanak, legyenek férfiak. Egyes kultúrák a sztoikus férfikort ünneplik. (És - hangsúlyozom - a fiúk ezeket a dolgokat a túlélés érdekében tanulják meg: ezért fontos, hogy ne az egyéni fiút vagy férfit okoljuk jelenlegi viselkedése eredetéért, még akkor se, ha ugyanakkor felelősnek tartjuk a cselekedeteiért.)

Mivel emberek vagyunk, természetesen még mindig átélünk olyan eseményeket, amelyek érzelmi reakciót váltanak ki. De az érzelmi reakciók megszokott működésmódjai - az érzelem tényleges átélésétől az érzelmek szabadjára engedéséig - sok férfi esetében változó mértékig rövidre vannak zárva. De megint csak sok férfi számára a harag az az érzés, amely valamennyire érvényes. Az eredmény az, hogy érzelmek egész sora terelődik a harag csatornájába. Miközben az ilyen csatornába terelődés nem csak a férfiakra jellemző (nem is igaz minden férfira), egyes férfiak esetében nem ritka, hogy haraggal reagálnak a félelemre, sértettségre, bizonytalanságra, fájdalomra, visszautasításra vagy lekicsinylésre.

Ez különösen igaz, amikor a létrejövő érzés a hatalomtól való megfosztottság érzése. Az ilyen érzés csak erősíti a férfiúi bizonytalanságot: ha a férfiség a hatalomról és az

irányításról szól, akkor az, ha nincs hatalmad, azt jelenti, hogy nem vagy férfi. Megint: az erőszak annak eszközévé válik, hogy magad és mások előtt is ennek ellenkezőjét bizonyítsd.

A hetedik pont: Múltbeli tapasztalatok

Egyes férfiak esetében mindez nyilvánvalóbb tapasztalatokkal fonódik össze. A világon túlontúl sok férfi nőtt fel olyan háztartásokban, ahol verte az anyját az apja. Úgy nőttek fel, hogy a nők elleni erőszakos viselkedést látták normának, az életet természetes velejárójának. Vannak férfiak, akik emiatt visszataszítónak találják az erőszakot, míg másoknál tanult reakciót hoz létre. Sok esetben mindkettőről szó van: azok a férfiak, akik erőszakot használnak a nők ellen, gyakran mélyen gyűlölik magukat a viselkedésükért.

De a „tanult reakció” kifejezés majdnem túl leegyszerűsítő. Vizsgálatok kimutatták, hogy az erőszakot megtapasztalva felnövő fiúk és lányok sokkal valószínűbben lesznek maguk is erőszakosak. Az ilyen erőszak lehet a figyelem keresésének eszköze; lehet megküzdési mechanizmus, az olyan érzések externalizálása, amelyekkel nem lehet megküzdeni. A viselkedés ilyen mintái a gyerekkoron túl is folytatódnak: a legtöbb olyan férfi, aki erőszakot elkövető férfiakkal való programban végzi, vagy az anyja elleni erőszak tanúja volt gyerekkorában, vagy maga is erőszakot élt át.

Sok férfinak a múltbeli tapasztalatában az ellenük elkövetett erőszak is megtalálható. Sok kultúrában - miközben fele akkora a valószínűsége, hogy szexuális erőszak áldozatai legyenek, mint a lányok - kétszer akkora valószínűséggel élnek át testi erőszakot. Megint csak, ez nem vezet fix következményekhez, és megint csak, az ilyen következmények nemcsak a fiúkra jellemzőek. De egyes esetekben ezek az egyéni tapasztalatok a zavarodottság és a frusztráció mélyen ülő mintáit alakítják ki, ha a fiúk megtanulják, hogy sérülést lehet okozni valakinek, akit szeretünk, ha csak a dühkitörések tudnak megszabadítani a fájdalom mélyen ülő érzésétől.

És végül ott van a kicsinyes erőszak teljes uralma a fiúk körében, ami fiúként egyáltalán nem tűnik kicsinyesnek. A fiúk sok kultúrában a harc, a zaklatás és a brutalitás tapasztalatával nőnek fel. A pusztán túlélés egyesektől azt kívánja, hogy az erőszakot viselkedési normaként fogadják el és internalizálják.

Az erőszak megszüntetése

Ez az elemzés, még ilyen tömörített formában előadva is, arra utal, hogy a férfierőszak elleni fellépés olyan kifejezett reagálást követel, amely magába foglalja a következőket:

- A férfihatalom és -előjogok struktúrái elleni fellépés és azok lebontása, és az erőszakos cselekedeteket megengedő kulturális és társadalmi normák eltörlése. Ha innen indul ki az erőszak, nem tudjuk megszüntetni, ha a nők és a férfiak nem támogatják a feminizmust és a társadalmi, politikai, jogi és kulturális reformokat, amelyeket az feltételez.
- A férfiasság újradefiniálása, vagy valójában a nem lelki és társadalmi struktúráinak a lebontása, amelyek ilyen veszélyeket hordoznak. A patriarchátus paradoxona a fájdalom, harag, frusztráció, elszigeteltség

és félelem a faj egyedeinek abban a felében, akiknek viszonylagos hatalmat és előjogokat adnak. Mindezt saját kárunkra hagyjuk figyelmen kívül. Hogy sikeresen érnünk el a férfiakat, ezt a munkát az együttérzésre, szeretetre és tiszteletre kell alapozni, együtt a negatív normák és romboló hatásaik elleni világos fellépéssel. A profeminista férfiaknak ennek a munkának a során testvérükként, nem pedig nálunk kevésbé felvilágosult vagy értékes idegenekként kell megszólítaniuk más férfiakat.

- A férfiak megszervezése és bevonása a nőekkel való együttműködésbe annak érdekében, hogy átformálják a társadalom nemekre alapuló szerveződését, különösen azokban az intézményekben és kapcsolatainkban, amelyekben a gyerekeket neveljük. Ehhez sokkal nagyobb hangsúlyt kell helyezni arra, hogy milyen fontos, hogy a férfiak tápláló és támogató emberként működjenek, pozitív és erőszakmentes módon teljes mértékben bekapcsolódjanak a gyereknevelésbe.
- Az erőszakot elkövető férfiakkal való munka oly módon, amely egyszerre kérdőjelezi meg a patriarchális előfeltevéseket és előjogokat, és szólítja meg őket tisztelettel és együttérzéssel. Nem kell megértőnek lennünk azzal kapcsolatban, amit tettek, hogy empatikusak legyünk, és elborzasszanak azok a tényezők, amelyek a kisfiúból olyan felnőtt férfit faragtak, aki néha rettenetes dolgokat tesz. Ezen a tiszteleten keresztül ezek a férfiak olyan térre találnak, amelyben konfrontálni képesek magukat és egymást. Máskülönben a megszólításukra tett kísérlet csak a férfiúi bizonytalanságaikat fogja táplálni, amelyet hagyományosan erőszakkal kompenzáltak.
- Világos nevelési tevékenységek, amilyen a White Ribbon Campaign (fehérszalag kampány), amelynek során férfiak és fiúk konfrontálják magukat és más férfiakat az erőszak minden fajtájának megszüntetése érdekében.⁽⁴⁾ Pozitív kihívás a férfiak számára, hogy a nők, fiúk, lányok és más férfiak iránt érzett szeretetükről és együttérzésükről beszéljenek a világnak.

Toronto, Canada 1999

Hungarian translation: Kuszing Gábor 2005

(1) Ezt a workshopot a Save the Children (UK) szervezte. Az utazási költségeket a Development Services International of Canada állta. Az 1998-as katmandui workshop beszélgetései Ruth Finney Hayward *Breaking the*

Earthenware Jar (várhatóan 2000-ben megjelenő) könyvében található. Ruth volt az a nő, aki a katmandui találkozókat kezdeményezte.

(2) Michael Kaufman, "The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence," in M. Kaufman, ed. *Beyond Patriarchy: Essays by Men on Pleasure, Power and Change*, Toronto: Oxford University Press, 1985. Reprinted in English in Laura L. O'Toole and Jessica R. Schiffman, *Gender Violence* (New York: NY University Press, 1997) és kivonatosan: Michael S. Kimmel and Michael A. Messner, *Men's Lives* (New York: Macmillan, 1997); in German in *BauSteineMänner, Kritische Männerforschung* (Berlin: Arument Verlag, 1996); és spanyolul: *Hombres: Poder, Placer, y Cambio* (Santo Domingo: CIPAF, 1989.)

(3) Michael Kaufman, *Cracking the Armour: Power, Pain and the Lives of Men* (Toronto: Viking Canada, 1993 and Penguin, 1994) és "Men, Feminism, and Men's Contradictory Experiences of Power," in Harry Brod and Michael Kaufman, eds., *Theorizing Masculinities*, (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994), spanyolul: "Los hombres, el feminismo y las experiencias contradictorias del poder entre los hombres," in Luz G. Arango el. al. eds., *Genero e identidad. Ensayos sobre lo femenino y lo masculino*, (Bogota: Tercer Mundo, 1995) és javított formában: "Las experiencias contradictorias del poder entre los hombres," in Teresa Valdes y Jose Olavarria, eds., *Masculinidad/es. Poder y crisis*, Ediciones de las Jujeres No. 23. (Santiago: Isis International and FLACSO-Chile, June 1997).

(4) White Ribbon Campaign, 365 Bloor St. East, Suite 203, Toronto, Canada M4W 3L4 1- 416-920-6684 FAX: 1-416-920-1678 www.whiteribbon.com

Köszönet azoknak, akikkel az ebben a szövegben található több gondolatomat megvitathattam: Jean Bernard, Ruth Finney Hayward, Dale Hurst, Michael Kimmel, kollégáim a White Ribbon Campaignben, és egy nő a norvégiai tromsoi Woman's World '99-en, aki nem adta meg a nevét, de aki ennek az esszének egy korábbi változatának a megvitátásakor azt javasolta, hogy érdemes világosan külön pontként felhívni a figyelmet az „engedélyre”. Ennek a tanulmánynak egy korábbi változata megjelent az International Association for Studies of Men magazinjának különszámában, v.6, n.2 (June 1999) <http://www.ifi.uio.no/~eivindr/iasom>).

Engedély nélkül nem fordítható és terjeszthető nyomtatásban vagy elektronikus formában. mk@michaelkaufman.com

© Michael Kaufman 1999. Eredetiben olvasható Michael Kaufman honlapján, a www.michaelkaufman.com. Hungarian translation: Kuszing Gábor 2005.